

Teorie dialogické komunikace

Přednáška III: Martin Buber

doc. MgA. Jan Motal, Ph.D.

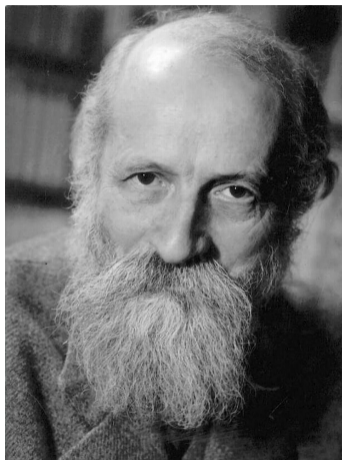
¹Fakulta sociálních studií
Masarykova univerzita

²Cyrilometodějská teologická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci

16. března 2026

Osnova hodiny

- 1 Kdo to byl Martin Buber?
- 2 Já a Ty
- 3 Dialogičnost vztahu
- 4 Podoby komunikace
- 5 Mini-lab I
- 6 Společenství (teopolitika)
 - Kibucy
- 7 Mini-lab II – תפוח
- 8 Shrnutí

Obrázek 1: Martin Buber mezi lety 1940–1950. The David B. Keidan Collection of Digital Images.

Zdroj: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Martin_Buber_portrait.jpg

Martin Buber v kostce

- *Rakouský a izraelský filozof a pedagog (1878–1965).*
- Patří k hlavním představitelům *filozofie dialogu*.
- Formovaly ho židovská tradice, chasidismus i moderní evropská filozofie.
- Klíčové jsou pro něj vztahy k *druhému člověku, světu a transcendentnu*.

Klíčová díla

- *Daniel* (1913)
- *Já a Ty* (1923)
- *Království boží* (1932)

Životní zkušenosti, které vysvětlují *Já a Ty*

- Od mládí hledá odpověď na otázku, *jak překonat rozpad moderního člověka*.
- Prochází sionistickým hnutím, později zdůrazňuje spíše *kulturní a duchovní* rozměr židovství.
- Silně na něj působí přátelství s *Gustavem Landauerem* a zkušenost první světové války.
- Roku 1923 publikuje *Já a Ty*; později propojuje dialog s kritikou státu, moci a masové společnosti.
- Po roce 1938 odchází do Palestiny; zůstává kritický k militarizaci a k vysídlování Palestinců.

Obrázek 2: Gustav Landauer, 1910.

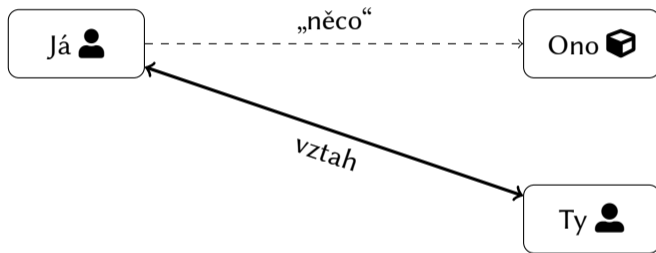
Zdroj: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=180145189>

Východosko

Buberova teze

„Neexistují dva druhy lidí, ale dva póly lidství.“

- Člověk není hotová izolovaná jednotka.
- V lidském životě se stále střídají dva způsoby, jak se vztahovat ke skutečnosti.
- Dějiny se rozhodují podle toho, *který pól převládne*: předmětný, nebo dialogický.

Dva základní postoje: *Já–Ono* a *Já–Ty*

Já–Ono

- druhého či svět chápu jako *objekt*
- poznávám, třídím, používám
- je to nutné pro orientaci a praxi
- hrozí redukce živého na „něco“

Já–Ty

- druhý se mi dává jako *Ty*
- nejde jen o poznání, ale o *vztah*
- přítomnost, oslovení, odpověď
- druhého nelze vyčerpat definicí

Co dělá vztah dialogickým

- *Reciprocita*: vztah je oboustranný.
- *Polarita*: setkávám se s někým jiným, ne se svou kopií.
- *Symetrie*: druhý není jen materiál k mému účelu.

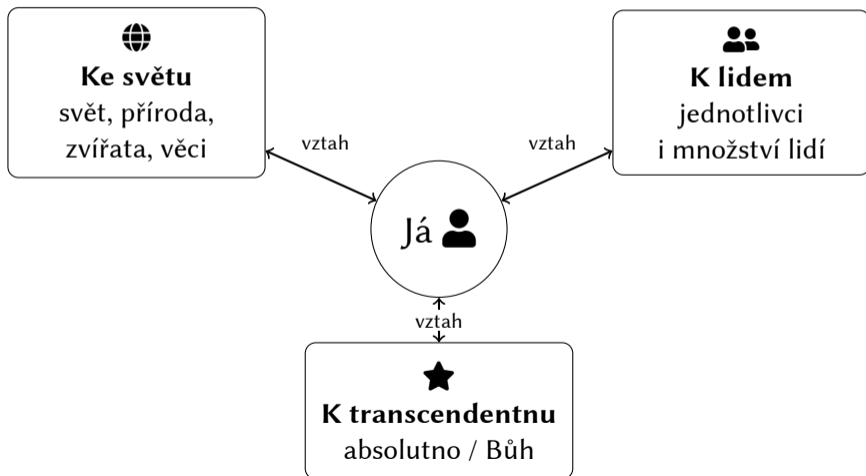
Nutné podmínky

- překvapení
- jinakost
- otevřenost

Pointa

Dialog není jen „příjemná komunikace“. Je to *způsob bytí ve vztahu*.

Tři sféry dialogického vztahu

Bytostný a nebytostný vztah

Sféra	Bytostný vztah	Nebytostný vztah
 Svět	setkání se světem jako s živou skutečností	čistě technické nakládání
 Lidé	druhý jako osoba	péče bez vztahu, dav, společnost
 Transcendence	otevřenost k absolutnu / Bohu	dogma, ideologie, instituce

- Nebytostný vztah nemusí být vždy „zlý“, ale je *ochuzený*.
- Problém nastává, když ovládne celé lidské bytí.

Proč člověk nemá skutečný dialog sám se sebou

- Člověk podle Bubera *nemůže mít plně dialogický vztah k sobě samému*.
- Chybí zde skutečná *dvojnost* a skutečná jinakost.
- Já se uskutečňuje teprve ve *vztazích*, nikoli izolovanou sebereflexí.
- Proto je Buber kritikem představ, že autenticity dosáhneme čistě „pohledem dovnitř“.

Tři podoby komunikace

1. Skutečný dialog

Oba mají na mysli druhého jako konkrétní bytí a usilují o živoucí vzájemný vztah.

2. Technický dialog

Rozhovor, jehož cílem je objektivní porozumění a vyřízení věci.

3. Monolog vydávající se za dialog

Debata, konverzace, „pokec“, případně i intimní rozhovor, ve kterém se ve skutečnosti *neotevíváme druhému*.

Dialog není jen péče, ale potvrzení druhého

- Druhý se v dialogu ukazuje jako *polarita*: není ani čisté dobro, ani čisté zlo.
- Dobro není „substance“, ale *zaměření* a možnost růstu.
- Dialog znamená přijmout druhého nejen jako to, *kým právě je*, ale i jako toho, *kým se může stát*.
- Proto nestačí pouhá péče či servis; dialog předpokládá *společný život a spolurůst*.

Mini-lab I: kde je dialog možný?

Cíl aktivity: společně rozpoznat **asymetrické momenty** v institucionálním vztahu a navrhnout, co by se muselo změnit, aby byl vztah alespoň *minimálně spravedlivý*. **Organizace (cca 15 min):**

- rozdělíme se do **skupin**, v každé skupině si určíte facilitující & zapisující
- každá skupina dostane jeden scénář:
 - skupina A: lékařstvo – pacientstvo
 - skupina B: migrantstvo – úřednictvo
- ve skupině společně odpovězte:
 - 1 Kde je v této situaci **asymetrie**?
 - 2 Kde je druhý člověk redukován na *případ, funkci* nebo *problém*?
 - 3 Co by se muselo změnit v **jazyce, pravidlech** nebo **moci**, aby byl dialog spravedlivější?

2 min. zadání	5 min. hledání asymetrií	4 min. návrh změn	4 min. sdílení
------------------	--------------------------------	-------------------------	-------------------

Přestávka

Obrázek 3: Bakunin – Goldman / Anarchist Chess. Existential Comics #519

Cíl dialogu: společenství

Klíčová teze

Cílem dialogu není individuální seberozvoj, ale *společenství* – množství lidí, které se obrací k druhým jako ke konkrétním osobám.

- Moderní společnost je podle Bubera založena na *individualizaci a atomizaci*.
- Proto mluví o nutnosti společenství *znovu zrodit*, ne jen nostalgicky obnovit.

Společenství společenství: politická pointa

- Buber odmítá, aby politika byla jen *bojem o moc*.
- Kritizuje jak *kapitalismus*, tak pouhé *přesunutí kapitálu na stát*.
- Hledá model *decentralizace, federalismu a volných asociací*.
- Dialogická filozofie tak dostává *sociální i ekonomický rozměr*.

Pamatuj!

I když Buber vychází ze starozákonní tradice, která je výrazně patriarchální a paternalistická, není zastáncem autoritářského pojetí komunity a korporativismu (jako např. ve fašismu). Své myšlení naopak formuluje jako *kritiku moci* a bývá řazen k *anarchofederalismu*.

Jak má vypadat praxe? Kooperativní hnutí

- Výroba i spotřeba mají vycházet z *lidských potřeb*, ne z cyklického pohybu kapitálu.
- Nestací formální družstevnictví; jde o *uchopení života člověka v celku*.
- Důležité jsou *decentralizace, federalismus* a lokální komunity.
- Jako ilustrativní příklad bývají uváděny *kibucy*.

Martin Buber a Palestinci

- Buber byl *sionista*, ale ne stoupenec výlučně židovského národního státu budovaného silou.
- Prosazoval *židovsko-arabskou spolupráci* a později *binacionální uspořádání* Palestiny.
- V okruzích ברית שלום (*Brit Šalom, doslova Smlouva míru, 1925–1933*) a איחוד (*Ichud čili Jednota, navazující hnutí, 1942–1960s*) hájil *politickou rovnost* Arabů a Židů a odmítal redukovat politiku na mocenské vítězství jedné strany.
- Arabsko-židovský vztah pro něj nebyl vedlejší otázkou, ale *zkouškou dialogu v politice*.
- Tvrdil, že židovská obnova v Palestině ztratí legitimitu, pokud nebude spojena se *spravedlností vůči Arabům*.
- Jeho politika tedy navazovala na etiku *Já–Ty*: i politický protivník musí zůstat *Ty*, ne jen *Ono*.
- Buber zůstal uvnitř *sionistického rámce*; neusiloval o opuštění židovského projektu v Palestině. Z palestinské perspektivy proto mohl jeho binacionalismus působit jako *nedostatečný*: rovnost nabízela strana, která už vstupovala do prostoru s větší institucionální silou.

Obrázek 4: Sklizeň, 1934. Yeshiva University Museum, New York

Zdroj: <https://www.thecjm.org/exhibitions/43>

Kibucy: samospráva a demokracie

Základní princip

- Nešlo jen o organizační model, ale hnutí (התנועה הקיבוצית)
- Kibuc fungoval jako *samosprávné společenství*.
- Formálně byl založen na *rovnosti členstva*, společné práci a sdíleném majetku.
- Ideálem byla *přímá demokracie*, nikoli vláda profesionálních elit.

Jak se rozhodovalo

- Nejvyšším orgánem bylo zpravidla *shromáždění členstva*.
- To rozhodovalo o práci, rozpočtu, přijetí nových lidí i o směřování komunity.
- Běžný chod zajišťovaly *volené komise a funkce*.

Obrázek 5: Třídění pomerančů, 1934. Yeshiva University Museum, New York.

Zdroj: <https://www.thecjm.org/exhibitions/43>

Kibucy: samospráva a demokracie

Demokratické procesy

- Důraz byl kladen na *diskusi*, kolektivní odpovědnost a veřejnou kontrolu rozhodnutí.
- Funkce měly být *odvolatelné* a spíše dočasné.
- V ideálu neměla vznikat trvalá vrstva vládců či manažerstva.

Důležitá nuance

Kibucy nebyly bezrozporné: vedle demokratického ideálu v nich působil i *silný tlak kolektivu*, neformální autorita a norma konformity. Selhání kibuců lze překonávat jen tehdy, když se původní ideál rovnosti a samosprávy obnoví nikoli nostalgicky, ale jako živá demokratická praxe schopná unést pluralitu, kritiku i individuální svobodu.

Kibucy: socialismus, nacionalismus, sionismus

- Kibucy vyrůstaly z *dělnického sionismu*: spojovaly kolektivní práci, sdílený majetek a rovnostářský étos. Uvnitř komunity šlo o reálný pokus o *družstevní a egalitářský* způsob života. Tento socialismus byl ale převážně *interní*: týkal se především židovského kolektivu.
- Kibucy nebyly jen sociální utopií, ale i součástí *národního projektu* židovského osidlování Palestiny.
- Spojovaly *socialismus* se *sionismem*: emancipace práce měla současně budovat židovskou národní přítomnost. Proto v nich bylo trvalé napětí mezi *univerzalistickou rovností* a *etnonacionálním cílem*.
- V roce 1948 se některé kibucy přímo zapojily do vojenského boje a část z nich profitovala z *depulovaných palestinských vesnic a záboru půdy*.
- Ne všechny kibucy se podílely na útisku Palestinců stejně, ale hnutí jako celek bylo součástí struktury, která vedla k *vylučování, vysídlování a nahrazování* arabského obyvatelstva.

Palestinské kooperativy: obecně

- Palestinské kooperativy nebyly přímým ekvivalentem kibuců, ale spíše nástrojem *svépomoci, obživy a místní reprodukce života*.
- Navazovaly i na starší formy komunálního hospodaření, např. *مشاع (mušá')* – kolektivní režim užívání půdy.
- Moderní družstva se rozvíjela hlavně jako *zemědělské, spotřební, bytové* a servisní kooperativy.
- Jejich cílem nebyla úplná kolektivizace každodenního života, ale spíše *sdílení zdrojů, odbyt, úvěr, výroba* a sociální opora komunity.
- Na rozdíl od kibuců nešlo primárně o utopickou osadu, ale o praktickou infrastrukturu *setrvání na místě*, často spojovanou s pojmem *صمود (sumúd)* – vytrvání, odolnost, zakotvení.

Kooperativy, první intifáda a grassroots politika

- Během *první intifády* (1987–1993) získaly kooperativy a místní výbory výrazně *grassroots* charakter. Vedle registrovaných družstev vznikaly i *neformální kolektivy*: ženské výbory, zemědělské výbory, lokální dílny, komunitní zahrady a sousedská síť vzájemné pomoci.
- Tyto iniciativy pomáhaly snižovat závislost na izraelském trhu práce a zboží: organizovaly *místní produkci potravin*, sdílení práce, distribuci i základní sociální podporu.
- Grassroots povaha intifády spočívala v tom, že odpor nebyl jen vojenský nebo stranický, ale také *každodenní, komunitní a reprodukční*. Právě zde se ukazuje význam *صمود*: odpor jako schopnost *udržet život komunity*, ne jen jako přímá konfrontace.

Pozor

Palestinské kooperativy byly méně „totální komunitou“ než kibucy, ale více *infrastrukturou přežití, solidarity a spodní politiky*.

Mini-lab II: תפסא – Asefa (kubicové shromáždění)

Cíl aktivity: vyzkoušet si **samosprávné rozhodování** inspirované kibucním valným shromážděním **Organizace (cca 15 min):**

- všichni jste členstvo kibucu; zvolíte facilitující a zapisující
- budete rozhodovat o konkrétní otázce: **Mají být na pokojích povoleny čajové konvice?**
- postup:
 - 1 každý*á sepište **dva argumenty pro a dva argumenty proti**
 - 2 zkuste navrhnout i **kompromisní variantu**
 - 3 uspořádejte krátké **shromáždění** a pak hlasujte

2 min. zadání	4 min. argumenty	5 min. shromáždění	2 min. hlasování	2 min. reflexe
------------------	---------------------	-----------------------	---------------------	-------------------

Cílem bylo rovněž sledovat napětí mezi *rovností, komunitou a tlakem kolektivu*.

Řekněte, zda šlo víc o **demokratickou samosprávu**, nebo o **tlak na konformitu**? Jak jste pracovali se soukromím, rovností a kolektivním hlediskem?

Shrnutí

- 1 Martin Buber chápe lidský život ne jako izolaci, ale jako pohyb mezi dvěma postoji: *Já–Ono* a *Já–Ty*.
- 2 Skutečný dialog předpokládá *jinakost, reciprocitu, symetrii* a odmítá redukovat druhého člověka na případ, funkci nebo objekt.
- 3 Dialog se týká vztahu ke *světu, lidem i transcendentnu*; člověk se uskutečňuje *ve vztazích*, ne uzavřeně sám v sobě.
- 4 Cílem dialogu není jen individuální autenticita, ale *společenství*; proto má Buberovo myšlení i *politický a ekonomický* rozměr.
- 5 Buber kritizuje mocenskou politiku a hledá *decentralizované, federalistické a kooperativní* formy společného života.
- 6 Na příkladu kibuců jsme viděli, že i demokratická a rovnostářská komunita může nést *napětí mezi emancipací a konformitou*, mezi socialismem, sionismem a osidlováním Palestiny.
- 7 Buberův vztah k Palestincům ukazuje sílu i mez jeho dialogické politiky: hájí *židovsko-arabskou rovnost a soužití*, ale zůstává uvnitř sionistického rámce.